

Justitiedepartementet

Via e-post till
ju.remissvar@regeringskansliet.se och
med kopia till
ju.L5@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen (SOU 2024:48)

Inledning

Stockholms tingsrätt har övervägt utredningens förslag med utgångspunkt i de intressen som domstolen har att beakta. Tingsrätten anser inledningsvis att betänkandet är mycket gediget och väl genomarbetat. Det är även positivt att utredningen i flera delar tagit sin utgångspunkt i forskning på aktuellt område. Tingsrätten har, med undantag från de synpunkter som presenteras nedan, inget att invända mot de förslag som betänkandet presenterar.

Skärpta reaktioner vid misskötsamhet under skyddstillsyn m.m.

Tingsrätten har inga principiella synpunkter på förslagen.

Däremot ifrågasätter tingsrätten införandet av en sådan skarp tidsfrist som det föreslagna skyndsamhetskravet i 38 kap. 19 § brottsbalken innebär. Något egentligt behov har inte presenterats i utredningen och domstolarna har redan idag att handlägga mål om undanröjande av skyddstillsyn med viss skyndsamhet. Dessutom är utgångspunkten, om domstolarna ska nå målsättningen om en handläggningstid om två månader, att flödet i målen om undanröjande ska vara snabbare. Med hänsyn till den reglering som gäller idag, innefattandes bl.a. en rätt för den dömde att påkalla muntlig förhandling, kan det i vissa fall finnas begränsade möjligheter för domstolarna att nå upp till målsättningen. Därtill noterar tingsrätten att det snabbare flödet i målen kommer att göra det svårt för den dömde att i praktiken hinna få fram den utredning som krävs för tillämpningen av det föreslagna rekviritet om synnerliga skäl i 28 kap. 9 § brottsbalken.

Tingsrätten anser också att utformningen av 28 kap. 8 a § brottsbalken bör ändras på så sätt att andra stycket stryks. Innehållet i det stycket fyller inte någon funktion då uppenbarhetskravet förutsätter en värdering av omständigheterna på samma sätt som enligt första stycket. För att den föreslagna lagtekniska konstruktionen ska tillföra ett mervärde förutsätts närmast att det anges att förekomsten av vissa konkreta förhållanden

innebär att misskötsamheten alltid är allvarlig, exempelvis ogiltigt frånvaro vid fem tillfällen efter meddelad varning.

Vistelseförbud och förbud att kontakta brottsoffer

Utredningen har i avsnitt 8.7.1 redogjort för vad som särskilt talar emot att införa ett vistelseförbud som en särskild brottspåföljd. Tingsrätten instämmer helt i de skäl som där redovisas och bedömer i likhet med utredningen att det inte bör införas ett vistelseförbud i linje med det danska uppehållsförbudet.

Gällande träffsäkerheten i vistelseföreskrifterna lyfter man i betänkandet särskilt fram tidpunkten för föreskrifternas meddelande som en viktig faktor. Vid längre fängelsestraff, där sanktionen främst blir aktuell, är det i praktiken omöjligt att redan vid tidpunkten för dom göra en individualiserad bedömning. Systemet skulle i stället riskera att närmast bli schabloniserat och schematiskt. Kriminalvården är dessutom rimligen den aktör som är bäst skickad att göra en bedömning av om det föreligger ett behov av en vistelseföreskrift, eftersom myndigheten har varit med i rehabiliteringen av den dömda. Det sagda är alltså ytterligare ett skäl att – i likhet med den nuvarande regleringen i 26 kap. 16 § brottsbalken – låta Kriminalvården meddela vistelseföreskrifter i samband med den villkorliga frigivningen.

Förslag till en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd

Den föreslagna tidsobestämda påföljden benämnd säkerhetsstraff kommer att vara en synnerligen ingripande påföljd för den enskilde. Straffets utformning, särskilt med beaktande av dess preventiva element, medför att påföljden bryter mot flera grundläggande straffrättsliga principer. Liksom utredningen anser tingsrätten att införandet av en sådan påföljd innebär svåra avvägningar mellan intresset av samhällsskydd för allmänheten och intresset av förutsebarhet, likabehandling och proportionalitet för den enskilde. Tingsrättens slutsats är att det inte är motiverat att införa påföljden.

Intresset av att stärka samhällsskyddet i de fall som träffas av säkerhetsstraffet motiveras inte av den brottsutveckling och återfallsstatistik som utredningen presenterar i avsnitt 3. Av den redogörelse som presenteras i kapitlet framgår att det är tämligen ovanligt att återfalla i allvarlig brottslighet. Vidare framgår att den totala våldsnivån inte har ökat i Sverige sedan början av 1990-talet. I stället redovisas en ökning av det dödliga skjutvapenvåldet och sprängningar i kriminella miljöer. Det kan konstateras att de typfall som utredningen anser kan aktualisera en tillämpning av säkerhetsstraffet inte träffar de brott som omfattas av de senare årens brottsutveckling i kriminella miljöerna. Införandet av det föreslagna säkerhetsstraffet är inte en effektiv åtgärd för att få bukt med brottsutvecklingen.

Om ordningen med säkerhetsstraff ändå genomförs vill tingsrätten särskilt framhålla följande.

Utredningen ger uttryck för att avsikten är att säkerhetsstraffet ska tillämpas restriktivt och i vissa kvalificerade fall. I konsekvensutredningen anges att straffet inledningsvis beräknas tillämpas i omkring 45 fall om året. Tingsrätten är av uppfattningen att straffets konstruktion medför att

inkörsporten till dess tillämpningsområde är väsentligt vidare än vad utredningen anger. Så är fallet framför allt i de s.k. flerbrottsfallen. Detta kan, beroende på hur de övriga förutsättningarna tillämpas, leda till att straffet kommer att tillämpas i betydligt fler fall än vad utredningen förutspår.

När det gäller tillämpningen av det tillräcklighetskrav som ställs upp är en avgörande faktor den aktuella brottslighetens samlade straffvärde, varvid tillämpningen av asperationsprincipen spelar en avgörande roll. Eftersom denna princip för närvarande ses över i ett annat sammanhang noterar tingsrätten att det är svårt att i nuläget överblicka utfallet av det uppställda kravet.

Utredningen redogör i avsnitt 6 för den betydande bristen på träffsäkerhet som generellt föreligger gällande riskbedömningar avseende återfall i brott. Förslaget innebär dessutom att riskbedömningen ska göras många år i förväg, vilket kan förväntas minska träffsäkerheten ännu mer. Den riskbedömning som åläggs domstolarna vid domstillfället är därför särskilt problematisk. Det finns en betydande fara för att domstolarna felaktigt identifierar att det föreligger en sådan påtaglig risk för återfall som motiverar ett säkerhetsstraff.

Om det föreslagna säkerhetsstraffet införs, är det enligt tingsrätten motiverat att göra det obligatoriskt för domstolarna att inhämta en särskild riskutredning från Rättsmedicinalverket innan ett säkerhetsstraff döms ut. Även om det till syvende och sist, vilket utredningen har framhållit, är upp till rätten att avgöra om säkerhetsstraffet ska dömas ut framstår det som ändamålsenligt att rätten ska göra sin bedömning utifrån ett så gediget underlag som möjligt

Det finns också skäl att ifrågasätta konstruktionen med de tabeller som tagits fram för att fastställa relationen mellan maximi- och minimistraff. Det upplevda behovet av att ta fram en sådan konstruktion tar på ett olyckligt sätt fokus från den svaghet som ligger i utgångspunkten, nämligen svårigheten att göra en adekvat riskbedömning.

Frågor med anledning av fängelsestraff

Tingsrätten har inga principiella synpunkter på förslagen men noterar följande.

Förslaget om att alla som döms till ett tidsbegränsat fängelsestraff ska omfattas av reglerna om villkorlig frigivning innebär att fler fängelsestraff än idag kommer att åtföljas av både en prövotid och en återstående strafftid. Även förekomsten av samtidiga verkställigheter kommer att öka. En ökning av samtida verkställigheter har redan skett på grund av nuvarande system med snabbare lagföring. Detta eftersom domstolar i större utsträckning än tidigare bestämmer en ny påföljd för brott enligt 34 kap. 1 § brottsbalken, snarare än att bestämma gemensam påföljd för flera brott som inte skett vid samma tidpunkt. Påföljden i de mål som hanteras enligt reglerna om snabbare lagföring bestäms dessutom ofta till ett fängelsestraff inom det tidsintervall som förslaget tar sikte på.

Tingsrätten bedömer sammantaget att förslaget kommer att medföra en ytterligare ökning av fall där 34 kap. brottsbalken är tillämpligt. Detta innebär en ökad grad av komplexitet för domstolarna gällande bedömningar

av förverkande av villkorligt medgiven frihet. Förslaget ställer därför krav på en väl fungerande kommunikation mellan domstolarna och andra myndigheter om verkställighet av påföljder. Dessa synpunkter gäller under förutsättning att nuvarande ordning, med villkorlig frigivning efter två tredjedelar av strafftiden som huvudregel, kvarstår.

Återfallsskärpning

Tingsrätten har inga principiella synpunkter på förslagen men noterar följande. Utifrån tingsrättens erfarenheter kommer den föreslagna ändringen av 34 kap. 5 § brottsbalken innebära en *avsevärd* skärpning när det gäller hur stor del av en villkorligt medgiven frihet som ska förklaras förverkad i de fall där bestämmelsen är tillämplig.

Villkorlig frigivning

Tingsrätten stödjer fullt ut utredningens huvudförslag om att behålla nuvarande ordning för villkorlig frigivning och ställer sig bakom de skäl som utredningen anför för detta. Tingsrätten anser dessutom att det alternativa förslaget i betänkandet, som innebär en omvänd presumtion för villkorlig frigivning, i princip endast skulle leda till att fler dömda avtjänar längre tid i fängelse. Om det är avsikten, bör detta i stället åstadkommas genom att höja straffskalorna.

Liksom utredningen anser tingsrätten att systemet med villkorlig frigivning i sin nuvarande form är genomtänkt och fungerar väl. Därtill bedömer tingsrätten att förslaget med en omvänd presumtion för villkorlig frigivning endast kommer ha en begränsad effekt på den breda allmänhetens uppfattning om straffsystemets trovärdighet. Den frågan är snarast pedagogisk, och utgör inte ett tillräckligt skäl för att överge ett välfungerande system. Utredningens huvudförslag med en ny paragraf i 26 kap. brottsbalken i syfte att öka förståelsen för systemet, är en betydligt mer ändamålsenlig åtgärd för att uppnå det syftet.

I handläggningen av detta ärende har deltagit lagmannen Göran Lundahl, chefsrådmannen Johan Borgström, rådmannen Thomas Wallén samt tingsfiskalerna Kristina Niska (föredragande) och Måns Berglund (föredragande).

Göran Lundahl

Kristina Niska

Måns Berglund